

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasi avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatelj je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 10.— K
pol leta . . . 5.—
četrt leta . . . 2.50
posamezna številka po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za peti vrsto.
Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne peti vrste, če se tiska enkrat . . . 30 h
dvakrat . . . 25
trikrat . . . 20
za nadaljna uvrščenja od peti vrste po 10 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Prihodnja številka „Učiteljskega Tovariša“ izide dne 2. nov. 1918.

Savez dalmatinskih učiteljskih društev.

Br. 68. U. Spljetu, 20. septembra 1918.
Bratskoj

»Zavezi jugoslovansk. austr. učiteljstva«
u Ljubljani.

Na skupščini »Saveza dalm. učit. društev«, održano dne 15. t. mj. pročitani su Vaš bratski pozdrav, koji je primljen sa iskrenim oduševljenjem.

Mi, učitelji kršne i gladne Dalmacije osjećamo, da smo sinovi jednog te istog naroda, koji obitava od Triglava duboko do Balkana. Pa kad naš narod ne dijeli Hrvata i Srbina od brata Slovenca, zar da mu njegovi učitelji ne prednjače u otkrivanju te zastrte svijesti, koja je dugo potamnjena bila umjetnim načinom onih, koji su promišljeno radili, da nikad ne pogledamo očima svojim i da u bratu ne nadujemo brata svoga.

Učitelji Slovenci! Mi Vam odvrćamo tople, iskrene pozdrave u živoj vjeri, da će nabrzo doći dan našeg narodnog ujedinjenja i da ćemo tek onda moći ostvariti naše staleške želje u interesu naroda i njegove prosvjete, bez koje nema svijesti ni odvažnosti da rob postane slobodnim čovjekom.

Ponavljamo riječi Vašeg i našeg Korošca: »Dvognite glave, ker se približava Vaše odrešenje!«

Živjeli!

Predsjednik: Tajnik:

Vjekoslav Radica. Jelka Rodin.

Likvidacija.

Dvorni svetnik vitez Kaltenegeger na deželnem šolskem svetu v Ljubljani z nervozno naglico pospravlja svojo pisalno mizo. Demokratski duh in Jugoslavija z železnimi pestmi trkata na njegova vrata. V zadnjih, pojemajočih glasovih odmeva po njegovi sobi in po

hodniku pred njo deviza njegovega delovanja: »Ich werde schon zeigen diesen slowenischen Lehrern!« Mogočni vitez čuti plahnečo svojo silo, ki je toliko let tako brezobzirno dušila in tlačila slovensko šolstvo. Njegove roke, ki so koncepirale toliko ošabno-samovoljnih fermatov, dekretov, graj in ukorov, imajo sedaj komaj toliko časa, da mečejo z uradne pisalne mize v žepe službenih škricev prazne škatlice šulferajskih in sidmarinih užigalic, ki so ponazorovale nemško-nacionalnega c. kr. dvornega svetnika objektivnost in pravičnost — škatlice užigalic, ki so bile in so simbol Kaltenegegerjevega paševalnega sistema: Kresale so iskrene nemške morale »Macht geht vor Recht«, a so sedaj prazne, ničvredne posušice brez ognja in vsebine, prepleskane sicer z vsenemskimi bojami, a znotraj odete s praznoto in temo! Kakor gospod vitez sam! Cez junaške prsi objest s pangermansko trikoloro, po svoji moči prazna posoda izčrpane in dolgrane nacionalne, šovenistične zagrizenosti! Hic transit gloria mundi! —

Večkrat smo že imeli v tem listu priliko povedati, kako je znal vitez Kaltenegeger izrabljati svoj položaj v zatiranju slovenskega šolstva in učiteljstva. Ob takih prilikah je vselej pihal kakor gad od jeze, da se upa do njegove avtokratske mogočnosti odkrita beseda bore slovenskega učitelja-člankarja. — Ker ni mogel listu do živega, so čutili njegovo jezo tisti, ki so stali in stoje zvesto za našim listom, dasi so trpeli krivico materialnih in moralnih kazni. Preganjanci so ostali, preganjalec pa se pogreza v brezpomembnosti, ki ji daje zadnji kot prezasuženi penziji, ovenčan s prokletstvom žalostnih spominov! Ob tem dejstvu se utegne tudi visokorodni gospod vitez uveriti, da smo vedno pravo trdili, ko smo mu dopovedovali, da je še zmeraj zmagala pravica nad krivico, moralna nad nemoralno, zakon nad nasiljem! Usoda hoče, da se zapoved nezmagljivega zakona pravice in resnice uresničuje nad nemškim plemičem samim, ki bi moral biti čuvaj pravice in resnice, ki pa jo je zatiral na škodo naše narodne kulture! A zatre je ni! Svobodneje in ponosneje se razlije njena blagotvorna sila po vsej Jugoslaviji, in ob teh plamenih vseoživljajoče moči vseh naših du-

ševnih in materialnih energij bo usojeno živeti zadnje bedne dneve našemu vihinju in vsem tistim, ki so mu dali škarje in platno v roke! In to je tragika smrti njihovega javnega življenja, ceprav moramo odkritosrečno priznati, da taka moralna kazen ne odgovarja velikosti grehov, ki so z njimi natrpali svoje vesti!

Izza baronovanja deželnega predsednika Schwarzja in izza grofovanja deželnega predsednika Attemsa se je izmuznila vsa moč deželnega šolskega sveta vseskozi slovenske dežele v roke nemškega vitezja Kaltenegegerja. V krajnji tuje gospodari! Svoj čas so vsaj deželni šolski nadzorniki nekaj veljali. Ko pa sta Levec in Hubad mrmrajoč zaloputnili vrata za seboj, je zavladal nov kurz: renegatu Belarju, sinu slovenskega skladatelja (»Slovenec, tvoja zemlja je zdrava!«), je bila odkazana vloga Kaltenegegerjeve desne roke, drugi gospodje pa so bili potisnjeni na nizko stopnjo nesamostojnih uradnikov. Ni se zgodilo samo enkrat, da je Kaltenegeger z drzno roko prečrtal koncept Bezjakovih poročil in rešil akt samovoljno tako, kakor je to kazalo njegovi narodni nestrpnosti ter škodilo stranki in stvari. Jačji značaj bi s pestjo udaril ob mizo v interesu avtoritete svojega poklica, da bi celo nemškega birokrata prepričal o upravičeni zahtevi lastne samozvesti in pomembnosti lastnega službenega mesta — a od Kaltenegegerja se širi tak moreč in ponižujoč duh odvisnosti in nesamostojnosti, da se takoj nalomi hrbtnica in posuši mozeg vsakomur, ki ga zla usoda vrže pod tujevo peto! Ako imamo takega deželnega šolskega nadzornika, je ravno toliko, kakor bi nobenega ne imeli. Saj se zgodi le to, kar hoče Kaltenegeger, a ta hoče le to, kar je nam v škodo. Kdor se pa da ovijati okrog Kaltenegegerjevega prsta, ta ne more biti opora in zaščita slovenskemu šolstvu, ker mu — morda nehote in nevede — piše pero in misli glava po taktu muzike, brneče iz nemške kaznje! Med hlapci in nadzorniki je velika razlika; a slučaj uče, da se pojmi enega krije s pojmom drugega, če tako hočejo eksponenti nemškega Volksrata v deželnem šolskem svetu! Zal nam je, toda resnica je, da so lepo in vzvišeno institucijo deželnega šolskega nadzorstva degradirali na pomilovanja vredno

osebenkovanje Kaltenegegerjeve uradne in nemško-nacionalne potovke!

Pod takimi okolnostmi se ni moglo zgoditi drugače, nego da so krepilji sile skočili za vrat ravnatelju ljubljanske realke in voditelju idrijske realke: Cora in dr. Lončar čutita sedaj na svoji koži, kar je ljudskošolsko učiteljstvo že tako dolgo čutilo in prenašalo. Aferi Cora in Lončar sta splošno znani. Prvi je napravil red na ljubljanski realki in dovolil, da sme slovenski dijak svojega Boga moliti v slovenskem jeziku. Drugi je uvedel med svojim zavodom in med deželnim šolskim svetom slovensko dopisovanje, ki je bilo v navadi na tem zavodu do vojne, dokler ni ravnatelja dr. Bevka namestnik Kuželički zabrenkal na brundico nemškega abecedovanja. Dr. Lončar je dal svojemu zavodu le to, kar je že imel. Ker je vrhutega tudi nanj brizgnil strup natolcevanja nemškega dvornega svetnika Billeka iz Idrije, se je naprepčil Kaltenegegerjev furor teutonius, da je enega in drugega — odstavil! To je tako predrzno in tako sirovo dejanje, da ga z besedo ne moremo označiti! Če vzamemo posebno Lončarja! Mož je tako vesten v šoli, tako marljiv zunaj nje in je napisal toliko lepih in učenih stvari, da bi ga morali nositi na rokah. In Kaltenegeger ni vreden, da bi jermene odvezal na njegovih čevljih. Lončar pa je tudi značaj, ima svoje prepričanje, je učenjak in Slovenec, spoštovan in ugleden naš kulturni delavec — zato je padla po njem Kaltenegegerjeva sila! Če bi bil dr. Lončar kreatura, podlež in denunciant, bi ne bil deležen take usode! Ker je pa mož, so ga kaznovali! Toda kaznovali so ga po metodi lastnega okusa, v naših očeh pa je dobil le odlikovanje, da ga sedaj še bolj cenimo in rajši imamo! Jugoslavija rabi mož! Lončarjevega tipa! Kolikor pa je švigašvag, petoliznikov, branjevcev z narodnostjo in prepričanjem, sploh indvidijev z nizko moralno kvalifikacijo, te si naj vzame s seboj tisti, kdor se je dobrega počutil v taki družbi in se mu sedaj napoveduje likvidacija njegove moči in slave!

Vitez Kaltenegeger je reprezentant tistega nesrečnega sistema, ki je zaviral svobodni razmah naše narodne kulture! Vse sile, uradne in neuradne, na visokih in nizkih mestih, ki so sovražile naš na-

LISTEK.

iz umetniškega sveta.

Letošnje leto v Ljubljani pač koncertov ni manjkalo. Še v poletni sezoni smo jih imeli, tako da je bilo prijateljem glasbe mnogokrat ustreženo. Spominjam le na popularne koncerte Glasbene Matice, na dva odlična večera češke pesmi Olge Borove-Valouškovice in Jaroslava Jeremiaša, dalje na originalen koncert modernih dvospevov, ki sta jih izvajale Zora Bihoy-Benedekova in Cirila Medvedova, potem na imeniten koncert pevca dunajske dvorne opere Julija Betetta in na koncert violistinje Luzzato. Umetniškega užitka smo imeli obilo, koncerti so bili domalega vsi popolnoma razprodani.

Ker nas mora predvsem zanimati domača glasba, naj omenim, da je gospa Pavla Lovšetova na koncertu Glasbene Matice v čast gostom o priliki zborovanja J. D. S. pela par novih samospevov Josipa Pavčiča in sicer jako lepo. Pavčič je splošno znan kot dober

skladatelj finega okusa, njegovi samospevi so se našim solistom izredno priljubili. Tako je gospa Lovšetova dosegla imeniten uspeh z lepo »Ciciban Cicifu«, ki jo je za lansko leto izdala Glasbena Matica. In Betetto je tudi nastopil z dvema pesmicama Pavčiča: »Priplula je pomlad« ter »Dedek Samonog«, ki sta obe občinstvu izredno ugajali. Mene je zlasti zadnja kitica prve pesmi ganila in sem čutil, da jo je skladatelj globoko zamislil. Zadnje čase nam je Pavčič podaril toliko lepih, melodijoznih pa hkratu umetniško-vrednih skladb, da smo njegovega plodovitega dela odkritosrečno lahko veselili. —

Koncert Erme Žarske.

Dne 26. septembra je koncertirala v Unionu dramatična operna pevka Erma Žarska, rodom Čehinja, bivša primadona Narodnega divadla v Pragi in metropolitanskega gledališča v New-Yorku. Takoj se je poznalo, da imamo pred seboj rutinirano gledališčno pevko. Nje temnobarvan lep glas je kmalu osvojil srca poslušalcev, dasi je v višini nekoliko rezek. Pela je različne operne arije in samospeve, med njimi pač najlepše Dvořakovo narodno »Ach neni, neni tu«

in R. Straussovo »Tajni poziv«. Proti koncu koncerta nam je razkrila vso svojo umetnost v ljubezenski ariji iz Meyerbeerove opere: »Robert vrag« in ariji iz Ponchiellijeve opere: »Gioconda«. Na vzporedju so bile tudi slovenske pesmi A. Lajovica: »Serenada«, ki se pevkam že radi vsebine nikakor ne prilaga, in »Kaj bi le gledal«. Da je zadnja pesem dosegla velikanski aplavz in bi jo bila morala Žarska skoro ponoviti, je čudež, ker so naši ljudje napram Lajovičevim stvarim skrajno mrzli. Zakaj je na vzporedju naznanjena Pavčičeva »Pastarica« izostala, mi ni znano.

Nalogo spremljevalke na klavirju je ves večer izvršila izvrstno kot vedno gđ. Dana Koblerjeva.

Koncert je zopet trajal predolgo, ker so bile pavze mučno dolge. Da koncert ne prične točno, je krivo občinstvo, ki netočno prihaja v dvorano. Proti tej ukoreninjeni razvadi in malomarnosti bo treba pač strogo nastopiti.

Koncert Pepe Bartona — Hellerove-Sadecke 5. sept. 1918.

Pepo Bartona sem slišal prvič leta 1916 v Pragi na koncertu v prid če-

škim žurnalistom. Ljudje takrat niso hoteli verjeti, da je dečku komaj štirinajst let in dobro se spominjam, da je v izloženem oknu predprodaže vstopnic visel njegov krstni list v dokaz resnice njegove starosti. Koncert je imel velikanski uspeh. Če se ne motim, je Barton takrat sviral Paganinijev koncert kot sedaj v Ljubljani. Vse se je čudilo, kako more deček vzlic svoji mladosti absolvirati tako težko skladbo.

4. oktobra zvečer pa je unionska dvorana žarela od začudenja, ko je šestnajstletni Barton mojstersko sviral melodijozni Čajkovskega koncert za gosli op. 35, ko je z neverjetno lahkoto obvladal težke kadence prvega dela (Allegro moderato). V »Canzonetti« so mu sordinirane gosli pele kot sentimentalna pesem ruskih ravnin, v Allegro vivacissimo je pokazal skoro pravilčno tehniko. Krajši komadi »Ukolebavka«, znani Fibichov »Poem« in Smetana-Jndrichova »Skočna« so bili biseri in so lepo učinkovali na poslušalce. Najlepši uspeh je dosegel Barton seveda s težkim Paganinijevim koncertom.

Mladi umetnik ima v Hellerovi-Sadecki vzorno spremljevalko. Svi-

rod in jedle naš kruh, so brezpogojno služile temu sistemu. Ta kuga se je razpasla po vsem tistem ozemlju, ki ga Jugoslavija reši iz verig sužnosti in dvigne na zlato luč svobode in mogočnega kulturnega, gospodarskega in socialnega razvoja. Duh demokratizma pomeče vse te zajedalce in krvose naše troimenškega naroda v tisto vrsto, ki ji stoji na čelu vitez Kaltenegger, ki ji leži v jedru Heinemann-Schuff in ki jo tepejo po zobeh — Deschmanove grablje!

Svoj bodoči dom si uredimo po svoji potrebi in po svojem okusu. Gotovo pa je, da ne bo mesta v njem vsem tistim, ki so se v teh strašnih časih izkazali, da niso vredni našega zaupanja in spoštovanja. S podlostjo se naj družijo podlost, s krivico krivica, z nasiljem nasilje! Naj se daviijo in koljejo med seboj! Zgodovina bližajočega se konca sedanje vojne nas uči, kakšno plačilo se obeta njim, ki so gradili svojo moč na temelju zgoraj omenjene nemške morale! Likvidacijo njih hiševanja izvede z neizprosno logiko in hladno preudarnostjo naval razvoja svetovnih dogodkov in zahtev pravičnosti, ki poplaja vse in vsakega po zasluženju, toda po zahtevi našega strašnega poniževanja in trpljenja: Krivice so, ki jim ni odpuščanja; dejanja so, ki jim ni pozabe!

O zaželjeni deželi.

Dvorni svetnik v p. Fran pl. Šuklje je napisal pod gorenjim naslovom vrsto člankov, ki so jih objavili slovenski dnevniki. Naš list v celoti teh člankov ne more priobčiti, dasi smo bili v to naproseni. Sukljietovi članki so že v rokah javnosti, a mi bi z njih objavo mogli komaj začeti. Čas in prostor premočkrat ovirata razvoj in aktualnost našega lista, tako tudi v tem slučaju. Ko premagamo vse težave, bomo po svobodni volji in po nujni potrebi gospodariji tudi časa in prostora. Navezani smo sami nase, in le svojim močim in svoji previdnosti se moramo zahvaliti, da smo srečno prebili vojna leta, ki so tudi nam pretila s poginom. Če bi se sami ne čuvali, bi našega lista že 4 leta ne bilo. Toda najhujše je za nami — bodočnosti se pa ne bojimo!

Sicer pa Sukljietovi članki ne pomenjajo dokončne veljavnosti. Spočela jih je dobra volja, ustvarjajo pa le podlago in osnutek delu, ki ga sankcionirajo preudarek in ozir na praktične potrebe. Vobče se bo treba držati načela, da moramo od kompliciranosti do enostavnosti, od sistemov in teorij do preprostih sredstev, ki z njimi zagotovimo »zaželjeni deželi« one pogoje, da bo mogla hitro napredovati in uspešno tekmovali s sosedji, prijatelji in sovražniki. Treba bo tudi preko in mimo izkušnje starih politikov in praktikov v arsenalu modernih pridobitev, zahtev in potreb, da odpremo svoji domovini vse vire neusahljive življenjske energije, ki ji kumujejo moderna veda, demokracija nove dobe in potrebe naroda.

Nas hipoma najbolj zanima peto poglavje Sukljietovih člankov, ki govori o pravi in ustavi Jugoslavije. Suklje piše v tem poglavju o šolstvu. Ta njegova izjava se glase tako:

Na prevažnem polju narodne izomike ločil bi kompetence. Ljudsko šolstvo za našo slovensko skupino in v zvezi z njim vzgojo učiteljskega naraščaja prisodil bi ljubljanskemu deželnemu zboru. Saj mora ljudska šola pripravljati mladino neposredno na praktični poklic, za dejansko življenje in le-to razvija se pri nas v poljedelski Sloveniji pod drugimi pogoji nego na primer v Boki Kotorski. Nikjer morda ni avstrijska centralizacija toliko škoda

dovala kakor baš pri ljudski šoli. Ne omejujmo tedaj deželne avtonomije, kar se tiče ljudske šole: vsaka dežela naj si uredi ljudsko šolstvo po svojih istinitih potrebah.

Drugače pa pri srednjem in visokoskolskem pouku. Tukaj bi pretrirano razcepljenje celo škodovalo. Cemu bi na primer gimnazija v Kranju ali realka v Mariboru morala biti urejena po drugem učnem načrtu kakor sovrstne učilnice v Zagrebu ali Sarajevu? Notranjega povoda ni, potem pa je pomisliti, da bo de de docit Jugoslaviji trgovski, gospodarski in družabni stik med posameznimi deli jugoslovanskega naroda mnogo intenzivnejši nego dandanes ter da bo de premnogokrat naravnost kazalo očetu, da svoje ga otroka pošlje na srednjo šolo druge jugoslovanske skupine. Prosta mu budi pot — ne zapirajmo si je sami po nepotrebnih, da, celo kvarnih razlikah v srednjeskolski zasnovi.

Isto velja tudi glede visokih šol. In tu si pri tej priliki dovoljujem odkrito besedo, katera slove: Odnajmo Slovenci vsaj začasno od svoje univerze! V trenutku, ko se zavedamo, da smo en narod s svojimi hrvatskimi in srbskimi brati, smejo za nas merodajni biti zgolj strokovni razlogi in oziri. Naše vseučilišče budi vsaj za sedaj v Zagrebu, kjer naj bo de prosto slovenskim docentom, ako jim drago, predavati v slovenskem jeziku. Glejmo predvsem, da se jugoslovanska univerza v Zagrebu docela popolni in ojači. Spraviti moramo zavod na visok, vreden kulturnega naroda, tako da se bo de uspešno mogel meriti z najboljšimi visokimi šolami kulturnega sveta. In stoprav potem, ko je dovršen organizem zagrebskega vseučilišča, ko je to zadostno opremljeno z vsemi instituti in kabineti, zbirkami in delavnicami, stoprav potem si omislimo drugo jugoslovansko univerzo na slovenskem ozemlju, katera naj plodonosno tekmuje s starejšo svojo sestrico!

Niti zaradi tega ne bi pretakal solzá, če se prva jugoslovanska tehnika prav kje druga ustanovi in ne na Slovenskem, toda z vso odločnostjo bi vztrajal pri zahtevi, naj se bogato opremi ter na vse stroke raztegne slovenska državna obrtna šola v Ljubljani. Po mojem mnenju budi ona zavod, kateri naj preskrbi razvijajočo se jugoslovansko industrijo s praktičnimi inženirji. Sem naj primajajo učenci z vseh krajev širne Jugoslavije, da se izuče v vseh panogah obrtnega pouka.

Tudi postavodaja o trgovskem šolstvu osredotočena budi v osrednjem jugoslovanskem parlamentu. Pri tem je pa gledati na to, da se doseže jugoslovanska trgovska visoka šola, in sicer v Trstu, kjer je naravni njen sedež. Morda bi kazalo, združiti jo z internatom, da se na ta način mladina obvaruje izkušnjav in nevarnosti, pretečih njeni neizkušnosti v lankoživem pomorskem mestu.

Tako Suklje! — Kakor vidimo, se dotika ljudskega šolstva s kratko in splošno besedo, ki naj znači le nekako principialno stališče: Ljudska šola mora pripravljati mladino neposredno za praktični poklic, za dejansko življenje — vsaka dežela naj si uredi ljudsko šolstvo po svojih istinitih potrebah.

Reči moramo, da je drugi stavek logična posledica prvega stavka: če naj ljudska šola pripravljati za praktični poklic, naj si vsaka dežela ljudsko šolo tako uredi, da dobi iz nje zase praktične ljudi. Saj se — pravi Suklje — dejansko življenje v poljedelski Sloveniji razvija pod drugimi pogoji nego na pr. v Boki Kotorski.

Dalje pa Sukljietov načrt ne sega, vsaj kar se tiče ljudskega šolstva. (O drugem šolstvu tukaj ne govorimo.) Ne imeli bi nič proti temu, ako bi Suklje temeljiteje obdelal tudi to poglavje. Kot srednjeskolski učitelj, kot deželni in državni poslanec, kot predsednik zaloge školskih knjig ter končno kot deželni glavar je imel dovolj prilike, da se je seznanil z vsem ustrojem šolstva sploh in ljudskega šolstva posebe. Ker pa tega ni storil, se nam zdi, kakor da bi se namenoma izognil globljemu razpravljanju o tem delikatnem vprašanju, češ, rešujte ga vi, ki ste za to v prvi vrsti poklicani.

Ta skromnost mu je vsekakor v čast, čeprav je naša Zaveza že meseca septembra 1917 izrekla nacelo, da ji je dobro došel vsak nasvet, naj pride odkogarkoli, ki meri na to, kako preosnujmo svoje narodno šolstvo kot prvi temelj vse narodni kulturi, ako hocemo, da bo od nje imela korist naša splošnost in celota. Šola ni last učiteljstva ali kakega drugega ozjega kroga v narodu, nego šola je obca narodova last, kakor morda ni nobena druga javna naprava v narodu! Na drugi strani je pa tudi res, da ni šolstva brez učiteljstva, in da more šolstvo uspevati in zadostati svoji visoki nalogi le tedaj, če stojita učitelj in šola na zdravni materialni in morali podlagi, če sta oba zlitá v eno harmonično celoto, ki je postavljena edino v službo izgradbe narodove kulturne veličine!

Na tem osnovnem principu stojimo in s tega temelja hocemo dati svojemu narodu reformirano narodno šolo, kakor smo si jo zamislili od zahtevan znanosti, prakse in — ljubezni do naroda. V okviru tega našega notranjega uverjenja in zunanjih potreb se že temejito vrši naše delo v Zavezi, ki meri na preosnovo narodnega šolstva in učiteljske izobrazbe ter naših pravnih in gnotnih razmer — torej na preosnovo vseh poglavij, vprašanj in panog, ki se stekajo k enemu središču in ustvarjajo prej omenjeno harmonično celoto.

Delo napreduje in se bliža koncu. Kadar bo temejito in z vso vestnostjo oodelan ves obsirni kompleks, takrat predložimo svoj izdelek javnosti — vsem in vsakomur brez izjeme, da vidijo in soidjo, kako si mislimo sezidan svoj duševni dom na realnih svojih zemeljskih tleh!

Kdor se zanima za to življenjsko vprašanje naše kulturne bodočnosti, ta je imel dovolj prilike, da se je lahko prepričal o glavnih vodilnih črtah in smernicah našega reformnega dela iz našega lista in iz »Popotnika«. Spoznal je brez težav, da je v Zavezi združeno učiteljstvo ostalo zvesto svojemu narodu v najtežjih časih svoje moralne in materialne eksistence: mislilo je nanj in delalo je za njegovo bodočnost, ko so stale pred nami prazne skledé in ko nam je od Sukljeta imenovana »avstrijska centralizacija« kazala pot v ječe, pod vislice in pred cevi pušk! Bili se nismo smrti, pa bi se bali življenja?

Štorita dva isto — ni isto.

Kranjski deželni šolski svet je izdal pod števil. 3498 z dne 13. maja t. l. nemško pisan odlok, ki se v slovenščini takole glasi:

Vsem javnim in zasebnim ljudskim šolam!

Na svojih inšpekcijskih potovanjih je opazil c. kr. deželni šolski nadzornik dr. Mihael Opeka, da se navzlic jasnim določbam § 140. dokončnega šolskega in učnega reda ne vršijo na mnogih dvo-razrednih in večrazrednih ljudskih šolah

na Kranjskem redne mesečne učiteljske konference.

C. kr. okrajni šolski svet je dodal navedenemu odluku ta-le, seveda tudi nemški pisan ukaz: Vsem šolskim vodstvom se torej na podlagi odloka c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 13. maja 1918, števil. 3498, naroča, da skrbijo za to, da se v zmislu izvršilnega predpisa k § 140. dokončnega šolskega in učnega reda v tem § zaukazane učiteljske konference na ondodni šoli redno vršijo vsak mesec.

Oglejmo si pa sedaj ono tenkosrčnost, s katero naše višje deželne in državne oblasti izvršujejo predpisane zakone!

§ 45. zakona z dne 14. maja 1869, drž. zak. št. 62, pravi to-le:

V vsakem šolskem okraju mora biti vsaj enkrat na leto učiteljska konferenca pod vodstvom okrajnega šolskega nadzornika.

In § 46. istega zakona velevala prav jasno: V vsaki deželi so vsakihi šest let konference odposlancev okrajnih konferenc pod predsedstvom deželnega šolskega nadzornika.

Besedilo teh dveh §§ je menda tako jasno in enostavno, da ga mora razumeti vsak šolski abecedar, kaj šele absolvirani juristi in pa možje, ki so tako iznajdljivi, da poiščejo celo razne določbe in paragrafe iz konkordatske dobe, če je treba pritisniti ubogo učiteljsko paro ob zid.

Izgovor, ki so ga našli naši iznajdljivi c. kr. okrajni šolski nadzorniki, da so preprečili izvršitev § 45., je jako enostaven. Kot glavni argument je bil, oziroma je: denarja ni! Ako imamo za 23.000.000.000 K samega papirja, upamo, da bi država zmogla se tistih par tisočakov, ki bi bili potrebni za vse konference tostranske polovice naše monarhije.

Ravno tako jalov je izgovor, da bi bila udeležba od strani učiteljstva slaba, ker je večina mlajših učnih oseb na fronti. Upajmo, da ima naš naučni minister vendar še toliko vpliva na svojega tovariša v vojnem ministrstvu, da bi dovolil učiteljem-vojakom par dni dopusta za čas okrajne učiteljske konference.

Okrajne učiteljske konference bi morale rešiti marsikatero, posebno vzgojno vprašanje in predelati mnogo snovi, in to tako važne in času primerne, da smo ravno zaradi te modrosti, ker smo opustili že 4 leta te konference, grešiti tako hudo na naši mladini, da se bo težko, težko kdaj popravilo.

Vzemimo le prevažno pedagoško vprašanje o posirovelosti naše mladine! To je tako važno vprašanje, da se prav podrobno pečajo z njim razni strokovnjaki, seveda le teoretično. A žal, da ta teorija ne pride do ušes vsemu učitelstvu, ker prvič nima vse učiteljstvo prilike, da bi dobilo v roke one razprave, ki so raztresene po raznih strokovnih listih, in drugič nima tudi časa, da bi se temeljiteje pečalo ravno s tem vprašanjem, ker, žal, mora porabiti ves svoj prosti čas za aprovizacijo sebe in svojcev.

In deželna učiteljska konferenca? Zdi se nam, da ta š državnega šolskega zakona sploh ne eksistira za c. kr. deželni šolski svet za Kranjsko. Pisec teh vrstic učitelj je že 28 let, a ni še dočakal niti ene deželne učiteljske konference, in menda bomo dočakali »zlato odlašanje« tega §.

Upamo pa, da nam sedanji naš deželni šolski svet v resnici ne bo nikdar sestavljal dnevnega reda deželne učiteljske konference. Živimo v trdni veri, da bomo imeli v Jugoslaviji, ki se nam bliža

rala je tudi sama par komadov in si je za svojo temperamentno, dobro občuteno igro zaslužila viharo pohvalo.

Dvorana je bila slabo zasedena, navdušenje kljub temu veliko.

Narodno gledališče je začelo svojo sezono z velikim uspehom. Predstave so večinoma razprodane. Naš list bi o gledališču prav rad poročal kot svoječasno, če bi imel poročevalec vsaj za eno vrsto predstav poročevalski sedež. Vstopnica je za naše razmere draga, za čakanje in trganje za vstopnice pri blagajni pa ni časa.

Dne 11. t. m. nas je zopet obiskal slavni Češki kvartet iz Prage. Njegovi koncerti so najlepši, najidealnejši dogodki v naši koncertni sezoni, ker nudijo umetniški užitek neverjetne višine. Da je v petek komaj tristo ljudi prišlo na kvartetov koncert, mora biti vzrok le španska bolezen, ki po Ljubljani kruto razsaja. Umetniki K. Hoffmann (I. gosli), J. Suk (II. gosli), J. Herold (viola) ter J. Zelenka (violončelo) so svirali B. Smetanov kvartet »Iz mojega življe-

nja«, L. Beethovnov kvartet op. 95 in Čajkovskega kvartet, in sicer vse tri briljantno. Žal, da so sobotni koncert potem odpovedali. Na veselo svidenje ob primernejšem času!

Z. P.

Narodna noša v Mačvi — Srbija.

Razpletanje in čipkarstvo.

Prvo je tehnični izraz za čipkarsko delo, ki se uporablja na »skutah« in »rokavih«. (Prim. oblačila!) Gotovo delo imenujemo »razplet«, katerega sta 2 vrsti: »razplet zavezanih« in »bodački razplet«. S tujim izrazom bi se to nazivalo »point tiré« ali »point à jour«. Uporabljajo se še druge tehnike, od katerih so znane v Mačvi sledeče: 1. »Izseckan vez« (Richeu), 2. »Zvezdanac« ali »zvezdac« (Sterndurchbruch), 3. »Omotana šupljaka« (Unwinkter Durchbruch). Po drugih krajih so bila znana še naslednja dela: »Jošinak« - »Kesma« (Zaunformdurchbruch), »Dvostučnjak« (Zefir entre deux), »Ljesice« - »Ljesičanje« (Punto di spina), »Pužiči« - »putilje« (Puntille), »Kesma«

»klasak«, »šupljak« (A jour-Saum), »Izris« (point coupé.)

Vsa našeta dela imajo svoj izvor na Balkanu in so bila prenešana drugam. Na raznih slikah (n. pr. Hohlbeinovih) so bila naslikana in od tam so jih posneli. Ker jim niso znali imena, so jih nasivali kratkoma »Hohlbeinove čipke«.

Kakor vidimo, je ustvarila roka preproste žene na slovanskem jugu taka dela, ki so dobila zaradi svoje dovršene tehnike svetovni glas. Dokazano je, da so bile iz južnih krajev razne vrste čipk prenešene na sever in našle pot tudi v tvornice, o katerih danes ropotajoči stroji uničujejo delo pridnih ženskih rok. Čipke in čipkarska dela rabijo za razne stvari — predvsem za nošo. Preproste ozke čipke obroblijo rokave, krila, pregrače, ubrdače itd. Navadno so ali »pletene na dve igle« ali »pletene s kuličkom« (kvačkom). Rabijo jih tudi za »umetke« (Einsätze) na raznih stvareh.

Ženska oblačila.

Sedaj prihajamo k pravemu opisu noše, ki jo oblačijo Mačvanke. Moško in žensko perilo je iz belega platna in to iz

tankega ali debelejšega. Oblačijo se z ozirom na letni čas in delo, ki ga opravljajo.

Našo srajco jim nadomešča »košulja«, katere del nad pasom nazivajo »oždrele«. Spodnjemu delu pod pasom pravijo »skute«, ki segajo preko kolen. Noge obuvajo v »čarape« (nogavice) do kolen. Prevezujejo jih z »žizicami« (vrvcami). »Čarape« so volnene in po barvi bele, enobarvne ali šarene. Vrhnje krilo in bluzo jim nadomešča druga »košulja«. To je dolga ohlapna srajca z dolgimi rokavi (kakor n. pr. mašniška »alba«). Čez pas se preveže z »žizico« in prepaše čez to s »tkanico« (pasom). Košulja je vezena na rokavih (nadlehtju) in to v »granah« (vejicah) ali »grozdu«. Če je ornament dolg in podoben vejici z odrastki, je to »grana«, ako je pa velik in enoten, je to »grozd«. Rokavi so obrobjeni z ozkim ornamentom, ki mu pravijo »zarúkvilje«. Obrobjeni so z ozkimi čipkami. Nad komolci se prevežejo s trakom in se potegnejo nazaj preko njega tako, da sega njihov rob malo nad gležnje rok. Večkrat vidimo izvezena tudi oba roba na prsli, kjer se »košulja« zapenja. Od pasu ob bo-